

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-705207-II/12/MK

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Warszawa, 16. 07. 2012 r.

Trybunał Konstytucyjny

Warszawa

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY	
KANCLARIA	
Wpł. dnia	16. 07. 2012
L.dz.	L. zał.

Dot.: sygn. akt SK 33/12

Na podstawie art. 51 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.)

zgłaszam udział

w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej p. M S , o którego wszczęciu Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymał informację w dniu 5 czerwca 2012 r. oraz przedstawiam następujące stanowisko:

Art. 426 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną przez ustawę z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246) – w zakresie w jakim nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy – jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Uzasadnienie

Skarga konstytucyjna p. M S została złożona w następujących okolicznościach.

Skarżąca została wyznaczona pełnomocnikiem z urzędu pokrzywdzonej E D na podstawie zarządzenia Sądu Rejonowego dla W z dnia marca 2010 r. (sygn. akt). Postanowieniami z dnia marca 2010 r. Sąd Rejonowy dla W nie uwzględnił zażalenia pokrzywdzonej na postanowienie Prokuratury Rejonowej W na odmowę wszczęcia postępowania i przyznał pełnomocnikowi z urzędu kwotę złotych powiększoną o podatek VAT z tytułu pomocy prawnej udzielonej E D z urzędu. Co istotne, Sąd Rejonowy dla W w postanowieniu z dnia marca 2010 r., działając jako sąd odwoławczy na podstawie art. 465 § 1 i 2 kpk, wydał orzeczenie w przedmiocie kosztów procesu i w tym postępowaniu zapadło ono po raz pierwszy. Skarżąca złożyła na to postanowienie zażalenie. Sąd Okręgowy w W postanowieniem z dnia maja 2010 r. (sygn.) pozostawił w/w zażalenie bez rozpoznania jako niedopuszczalne z mocy ustawy. Brak możliwości nadania biegu zażaleniu Sąd Okręgowy oparł na normie art. 426 § 1 i 2 K.p.k., zgodnie z którym (w brzmieniu na dzień złożenia skargi konstytucyjnej) od orzeczeń sądu odwoławczego nie przysługuje środek zaskarżenia za wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie, do których, zdaniem Sądu Okręgowego, nie należy rozstrzygnięcie w przedmiocie wynagrodzenia za świadczoną pomoc prawną udzieloną z urzędu. Podstawą orzekania był zatem przepis art. 426 § 1 i 2 K.p.k., zgodnie z którym od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania nie przysługuje środek odwoławczy.

Skarżąca, uzasadniając zarzuty podniesione w skardze konstytucyjnej wskazała, iż wyłączenie w art. 426 § 1 i 2 K.p.k. możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy jest sprzeczne z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji – albowiem stan ten narusza prawo strony do odwołania się od orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji oraz prawo do rzetelnego procesu zagwarantowane w art. 45 Konstytucji. Skarżąca wskazała bowiem, iż istota zarzutu podnoszonego w skardze sprowadza się do stwierdzenia, iż pomimo że w głównej sprawie Sąd Rejonowy orzekał materialnie jako druga instancja, to w zakresie dotyczącym kosztów, sąd ten orzekał po raz pierwszy (jako sąd I instancji). W tym stanie rzeczy skarżące winno przysługiwać prawo do odwołania się od postanowienia co do kosztów oraz prawo do

sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Nie występują natomiast zdaniem skarżącej żadne przesłanki uprawniające do ograniczenia prawa skarżącej do odwołania na podstawie art. 78 Konstytucji RP. Zdaniem skarżącej zaskarżony art. 426 § 1 i 2 K.p.k. (w brzmieniu sprzed nowelizacji) narusza również zasadę równości wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP. Osoby, co do których orzeczenie o kosztach zapada po raz pierwszy w drugiej instancji są bowiem pozbawione możliwości jego zaskarżenia. Stawia je to w gorszej sytuacji niż osoby, co do których orzeczenie o kosztach zapada po raz pierwszy w pierwszej instancji, albowiem takim osobom przysługuje środek zaskarżenia.

Skarżąca uzasadniając zarzuty podniesione w skardze konstytucyjnej powołała się na orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 marca 2007 r. (sygn. akt. SK 3/05) oraz z dnia 9 lutego 2010 r. (sygn. akt SK 10/09), w których Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodne z Konstytucją analogiczne unormowanie w procedurze cywilnej, nie dające podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd II instancji. Na poparcie powyższych twierdzeń skarżąca wskazała, iż Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. uznał, iż art. 394¹ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) w zakresie, w jakim — w brzmieniu obowiązującym do dnia 21 maja 2009 r. - nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust 1, w związku z art. 45 ust 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Skarżąca podkreśliła, iż obecnie w postępowaniu cywilnym istnieje możliwość zaskarżania orzeczeń o kosztach, w przedmiocie których orzekł po raz pierwszy sąd odwoławczy i tożsame rozwiązanie winno zostać wprowadzone do procedury karnej.

Odnosząc się do zarzutów podniesionych w skardze konstytucyjnej w pierwszej kolejności wskazać należy, iż na dzień złożenia niniejszej skargi konstytucyjnej art. 426 K.p.k. brzmiał następująco:

„Art. 426 § 1. Od orzeczeń wydanych przez sąd odwoławczy na skutek odwołania nie przysługuje środek odwoławczy.

§ 2 Od innych orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 3 Od wydanych w toku postępowania odwoławczego postanowień o przeprowadzeniu obserwacji w zakładzie leczniczym, o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego”.

Brzmienie art. 426 § 1 i 2 K.p.k. – na dzień złożenia skargi konstytucyjnej – stanowiło, że od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania, jeśli sąd ten orzekał o kosztach po raz pierwszy, nie przysługiwał środek odwoławczy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2010 r., sygn. III KZ 38/10; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2004 r., sygn. III KZ 34/04).

W tym miejscu wskazać należy, że na mocy art. 1 ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246) art. 426 K.p.k. otrzymał następujące brzmienie:

„Art. 426 § 1. Od orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. Od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia, a także od wydanego w toku postępowania odwoławczego postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego.”

Na marginesie podkreślić zatem należy, iż nowelizacja art. 426 K.p.k. dokonana w 2011 r. nie zmieniła rozwiązania kwestionowanego w skardze konstytucyjnej, albowiem w obecnym stanie prawnym, od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania, jeśli sąd ten orzekał o kosztach po raz pierwszy, nadal nie przysługuje środek odwoławczy.

W przekonaniu Rzecznika Praw Obywatelskich wyłączenie w art. 426 § 1 i 2 K.p.k. (w brzmieniu sprzed nowelizacji) możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie zapadłe w sprawie kosztów postępowania po raz pierwszy przed sądem formalnie (ustrojowo) odwoławczym narusza wzorce konstytucyjne powołane w skardze konstytucyjnej tj. art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 oraz w zw. z art. 32 Konstytucji.

Zgodzić należy się bowiem z argumentacją zaprezentowaną w skardze konstytucyjnej, iż istota przedstawionego zagadnienia dotyczącego konstytucyjności art. 426 K.p.k., w zakresie, w jakim przepis ten nie daje podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, jest analogiczna do kwestii zgodności z Konstytucją art. 394¹ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.), co do której orzekał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. (sygn. SK 10/09).

Jak było to podkreślone powyżej, w powołanym wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. Trybunał Konstytucyjny uznał art. 394¹ § 2 K.p.c. w zakresie, w jakim (w brzmieniu obowiązującym do dnia 21 maja 2009 r.) nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu

zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji - za niezgodny z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 oraz w zw. z art. 32 Konstytucji.

Zaprezentowana w w/w wyroku argumentacja Trybunału Konstytucyjnego, mimo, iż dotyczyła procedury cywilnej, w przekonaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, znajduje pełne zastosowanie w niniejszej sprawie.

Skarżąca powołując w skardze konstytucyjnej wzorce kontroli wynikające z art. 45 ust. 1 Konstytucji i z art. 32 Konstytucji w związku z wzorcami wynikającymi z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji wskazuje na naruszenie zasady równości w dostępie do sądu drugoinstancyjnego.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego prawo do sądu obejmuje w szczególności: prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia postępowania przed sądem, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, prawo do wyroku sądowego, tj. prawo uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd w rozsądnym terminie. Wypowiadając się w kwestii znaczenia prawa do sądu w aspekcie prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, Trybunał Konstytucyjny przypominał, że na zasadę sprawiedliwości proceduralnej składają się w szczególności następujące wymagania: 1) możliwości bycia wysłuchanym, 2) ujawniania w sposób czytelny motywów rozstrzygnięcia, co ma zapobiegać jego dowolności i arbitralności oraz 3) zapewnienia uczestnikowi postępowania przewidywalności jego przebiegu (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyroki TK z 31 marca 2005 r., sygn. SK 26/02; z 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/05; z 26 lutego 2008 r., sygn. SK 89/06, z 20 maja 2008 r., sygn. P 18/07).

Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał, iż konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego zakłada w szczególności: dostęp do sądu drugiej instancji, a co za tym idzie - przyznanie stronom odpowiednich środków zaskarżenia, które uruchamiają rzeczywistą kontrolę rozstrzygnięć wydanych przez sąd pierwszej instancji; powierzenie rozpoznania sprawy w drugiej instancji - co do zasady - sądowi wyższego szczebla, a w konsekwencji nadanie środkowi zaskarżenia charakteru dewolutywnego; odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby sąd ten mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie merytoryczne. Dwuinstancyjność postępowania sądowego ma na celu zapewnienie zapobiegania pomyłkom i arbitralności w pierwszej instancji (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyrok TK z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05).

Rozstrzygnięcie w sprawie kosztów procesu ma charakter akcesoryjny w stosunku do rozstrzygnięcia głównego, jednakże podkreślić należy za Trybunałem Konstytucyjnym, iż obowiązywanie zasady dwuinstancyjnego postępowania nie ogranicza się wyłącznie do głównego

nurtu postępowania sądowego. Obejmuje także kwestie rozstrzygane incydentalnie, wpadkowo, jeżeli dotyczą praw lub obowiązków danego podmiotu (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyroki TK z 3 lipca 2002 r., sygn. SK 31/01 i z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08).

Wprawdzie zasada dwuinstancyjności nie wymaga, aby w każdej kwestii incydentalnej, wpadkowej, niemającej charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, przysługiwał środek zaskarżenia, jednakże konieczność ustanowienia takich środków w niektórych kwestiach wpadkowych, niemających charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, może wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyroki TK: z 5 lipca 2005 r., sygn. SK 26/04; z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05; z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08).

Podkreślenia wymaga, że zakres przedmiotowy prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego wyznacza konstytucyjne pojęcie sprawy. Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności, w myśl linii orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego ma zastosowanie w takim tylko wypadku, gdy sąd I instancji rozpatruje sprawę w rozumieniu Konstytucji. Jak uznał to natomiast Trybunał Konstytucyjny w powołanym w niniejszym piśmie wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., w zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd I instancji należy uznać ten sąd, który orzekł o zwrocie kosztów w danym zakresie po raz pierwszy. W tym stanie rzeczy, jeżeli formalnie sąd odwoławczy (sąd II instancji), o kosztach procesu orzeka po raz pierwszy to należy uznać go za sąd I instancji, a akcesoryjne orzeczenie zapadające w sprawie kosztów postępowania, w zakresie, w którym jest pierwszym orzeczeniem w sprawie tychże kosztów, winno podlegać kontroli instancyjnej jako orzeczenie sądowe objęte dyspozycją art. 176 ust. 1 Konstytucji, w myśl której postępowanie sądowe "jest co najmniej dwuinstancyjne." Co równie istotne, jak podkreśla to Trybunał Konstytucyjny, w odróżnieniu od bardziej ogólnego art. 78 Konstytucji, który odnosi się do różnego typu postępowań przed organami władzy publicznej, unormowanie z art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zawiera zwrotu "wyjątki od tej zasady określa ustawa" i z zakresu gwarancji wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zostało wyłączone orzekanie o kosztach postępowania (por. wyroki TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09 i z dnia 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05).

Mając na względzie zaprezentowane powyżej stanowiska Trybunału Konstytucyjnego podkreślić należy, że jeżeli sąd odwoławczy rozstrzyga jako pierwszy o kosztach procesu karnego (na przykład w sytuacji, jaka miała miejsce w niniejszej sprawie, kiedy to sąd odwoławczy rozstrzygał jako pierwszy o kosztach postępowania przy okazji rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratury o odmowie wszczęcia dochodzenia), orzeczenie w tym przedmiocie, w myśl powołanych w niniejszej skardze wzorców konstytucyjnych winno być zaskarżalne do sądu II instancji.

W tym stanie rzeczy, uznać za skarżącą należy, że art. 426 § 1 i 2 K.p.k. - w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną przez ustawę z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego – w zakresie w jakim nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy – jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Dodatkowo wskazać za skarżącą należy, że regulacja art. 426 § 1 i 2 K.p.k. narusza również zasadę równości wyrażoną w art. 32 Konstytucji, skoro bowiem od orzeczeń w przedmiocie kosztów postępowania wydanych przez sąd I instancji przysługuje środek zaskarżenia, to za dyskryminującą należy uznać sytuację, w której od orzeczeń w przedmiocie kosztów postępowania wydanych po raz pierwszy przez sąd formalnie (ustrojowo) odwoławczy - taki środek zaskarżenia nie przysługuje.

W tym stanie rzeczy, wnoszę jak na wstępie.

